

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

TÜRK TARİH ENCÜMENİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

YENİ SERİ CİLT — I

Sayı 5 — HAZİRAN 1930 — MAYIS 1931

BU SAYIDA

- Ahmet Refik Mimar Sinan
M. Ali Şevki Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu
Ahmet Refik Naima Efendi menfada
Mehmet Behçet Sinop Kitabeleri
İsmail Hakkı Anadolu Türk tarihinde üç mühim sima
Nahit Sırrı Türkiye ile Çarlık Rusya arasındaki münasebat
Mahmut Kemal Bir Cevap

1 9 3 1

İSTANBUL

DEVLET MATBAASI

(101 - 24) — 5

60 kuruş

SİNOP KİTABELERİ[*]

— 3 —

Cami ve mescit kitabeleri Sinop'ta en eskisi 612 ve en yenisi 312 tarihinde inşa edilmiş olduklarına dair kitabeleri havi cami ve mescitler bulunduğu gibi kitabeleri düşmüş ve hangi tarihlerde bina edildikleri meçhul kalmış olanları da vardır. Malûm olanlarının kitabalarını tarih sırasile ve bervechi âti naklediyorum:

1) *İçkale camii kapısının garbındaki kitabe:*

İçkale dahilinde sakfi ve minaresi yıkık bir cami vardır ki kapısının yarı tarafında zeminden bir buçuk metre irtifaında dört satırdan müteşekkil bir kitabesi mevcuttur. Mevcut yazısından 610 tarihini havî olduğu anlaşılırsa da kitabenin bir kısmı silik olmasına ve (Keykâvüs bin Keyhüsrev) zamanına ait bulunmasına nazaran esnayı fetihde ve 612 tarihinde bu caminin inşa edilmiş olduğu anlaşılıyor. Kitabenin metni bervechiâtidir:

- [Kitabın bu ilk satırını okumak kabil olamıyor.] (1)
. (2) واشهد ان محمداً عبده ورسوله العزلة عمر وهذا المسجد
(3) الدين ابوالفتح كيكوس بن كخسرو برهان اميرالمؤمنين فتح وهذا
(4) عشروسنايه عمارة الابواب ... الحاج الى رحمة الله اسماعيل بن يوسف...

Bu kitabenin tetkikinden (İsmail bin Yusuf) namında biri tarafından Keykâvüs bin Keyhüsrev zamanında mescitlerin inşa edilmiş olduğu hükümünü istihraç etmek kabildir. Cami kapısının şark cihetinde 742 tarihini havî diğer bir kitabe vardır ki onu tarih sırasında ayrıca zikredeceğiz.

Gariptir ki cami kapısının garp cihetinde Yavuz Sultan Selim zamanına ait ve tarihî cümlelerin zirindeki tarihin medlûlünden 925 senesine ait olduğu anlaşılan bir kitabe daha vardır ki bunun her hangi bir kalemin bir burcunun tamirine müteallik iken her nasılsa buraya bilâhare

[*] Türk tarih encümeni mecmuasının eylül-teşrinisani 929 tarihli ikinci ve aynı mecmuanın mart-mays 1930 tarihli dördüncü sayılarında intişar eden iki makalemize müracaat.

getirilmiş olması icap eder. Mezkûr kitabe üç satır üzerine ve manzumemsi olarak bervechiâtîdir :

- (1) ان الله هو الواحد السبحان
عمر هذا البلد سليم سلطان
- (2) خلد الله ملكه في جميع الازمان
(تعمير قلعه) تاريخ هذه البنيان
- سنة ٩٢٥

2) Alâüddin camiinin şimal kapısındaki kitabe :

Sinop'ta Alâüddin ve Camiikebir ünavnlarile tanılan camiin şimal cephesindeki kapu üzerinde altı satırdan müteşekkil bir, bir buçuk metre eb'adında bir kitabe vardır. Tarihi 667 olan bu kitabenin Süleyman bin Ali bin Mehmet'e ait olduğu anlaşılıyor. Metni bervechiatîdir :

- (1) رب اوزعني ان اشكر نعمتك التي انعمت علي وعلى والدي وان اعمل صالحاً ترضاه
(2) وادخلني برحمتك في عبادك الصالحين انخرطاً في سلك دعوة عبدك سليمان
(3) علي نبينا وعليه الصلوات الرحمن فانك احببت دعاءه وحققت في فضلك رجاءه
(4) اللهم قلما جمعت بيننا في الاسم الظاهر فلا يفرق بيننا في خلوص الضمائر فان رحمتك
(5) اعظم من كل مطلب واليك متوجه عبدك الضعيف سليمان بن علي بن محمد حسن الله عواقبه في
(6) قرمانه [aynen böyledir] محقق في رحمتك امله واخلص لرحمتك بينه وعمله في شهر
سنة سبع وستين وسبعمائة

Mezkûr caminin garp cihetindeki kapısında 787 tarihini havî bir kitabe ile bunun üzerinde Abdülmecit zamanına ait bir manzume ve camiiin kapısının iç tarafında 833 tarihini havî diğere bir kitabe vardır ki tarihleri sırasında ayrıca zikir ve işaret edilecektir.

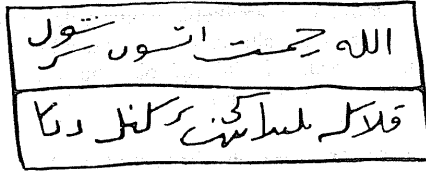
3) Fetih baba mescidi kitabeleri :

Sinop hükümet dairesinin garbi cenubisinde bulunan ve (Fetih Baba mescidi) namile maruf bulunan mescidin şark tarafında 740 tarihini havî ve (Ismail bin Uslu bek) e ait olduğu anlaşılilan bir kitabe vardır. Dört satırdan ibaret olan bu kitabenin eb'adı 30 × 60 santimetredir. Metni bervechiatîdir :

- (1) وان المساجد لله فلا تدعوا
(2) مع الله احداً انشاء هذا
(3) المسجد المبارك المبدل المتقرر اسماعيل
(8) بن اسلوبك اخير الله عواقبه سنة اربعين وسبعمائة

Vakıa kapının üzerinde her beyti bir satırda olmak üzere iki satırdan müteşekkil dört mısralık bir manzume mevcut olup bu manzumede (Fetih Mehmet baba) ismi geçmekte ise de tarih kısmını teşkil eden[merkadi mescidi îmar ile oldu tebci] mısraının medlülü 1314ü irae etmesine nazaran bunu muahharen ilâve edildiği ve mescidin o ünvanile yad edilmesini pek yakın bir zamana ait olduğu anlaşılıyor.

Asıl bu camide calibi dikkat olan ve çok eski olduğu girift eski yazısından anlaşılın diğer bir kitabe vardır ki cami kapısının sağ tarafında ve iki satır üzerinedir. Aynen şöyledir:



Bu kitabenin ilk satırında (Allah rahmet etsün şol bir) ve ikinci satırında (Kola ki) ve (gönül) kelimeleri okunabiliyorsa da hey'eti mecmuasını hel etmek kabil olmamıştır. Ancak yazısından bu kitabenin sekizinci asırdan evvele ait olduğu tahmin edilebilir.

4) İç kale camii kapısının şarkındaki kitabe:

Birinci maddede bahsettiğim İçkale camii kapısının şark tarafında 742 tarihini havi ve Çandar oğullarından (İbrahim bin Süleyman) a ait bir kitabe vardır. Zeminden irtifai bir metreyi mütecaviz olup eb'adı da yetmiş ile doksan santimetredir. Beş satırdan müteşekkil olan kitabenin metni bervechiâtidir:

- (1) لا اله الا الله محمد رسول الله
- (2) قال النبي عليه السلام من بنى مسجداً
- (3) لله تعالى بنى الله له قصرأ في الجنة
- (4) امر بعمارة هذا الجامع المبارك الاميرالاکرم
- (5) غياث الدنيا والدين ابراهيم بن سليمان عنصره سنة اثنى اربعين وسبعماية

5) Arslan camii kitabesi:

Sinop'un şimal cihetinde ve Arslan mahallesinde (Arslan camii) namile maruf camiinin kapısı üzerinde ahşap üstüne oyma bir kitabe vardır: 752 tarihini haevi bulunan bu kitabe iki satırdan müteşekkil olup (İsmail (bir)) nam zâta ait olduğu anlaşılıyor. Metni şöyledir:

- (1) قال النبي عليه السلام من بنى مسجداً لله تعالى بنى الله له قصرأ
 (2) في الجنة انشاء هذا المسجد المبارك اسماعيل بن سنة اثني وخمسين وسبعماية

Bu kitabenin ikinci satırında, noktalarla gösterilip okunumayan kısımda (ستان الله) ve (خسرو) gibi kelimeler seçilebiliyorsa da kat'i olarak tayin edilemiyor.

6) Kadı camii kitabesi:

Sinop'ta tersane yolunda (Kadı camii) namile maruf olan camiin garp tarafındaki bahçesinde Sarimüddin Sinan'a ait bir mezar bulunmakta olmasından dolayı bu camiin banisinin bu zat olduğu tahmin edilmektedir. Kapısının üzerindeki kitabesinde cami banisinin ismi silik olması bu tahmine sebebiyet vermiştir. Mezkûr kitabe iki satırdan ibaret ve 760 tarihini havi bulunmaktadır. Metin şöyledir:

- (1) وان المساجد فلا تدعوا مع الله احداً انشاء هذا المسجد
 (2) الله في سنة ستين وسبعماية

Bu kitabede seneye ait olan kelimelerden evvel silik bir kaç kelime yeri olmasından dolayı tarihinin 760 küsur sene olması da ihtimal dahilindedir.

7) Saray camii kitabesi:

Sinop'un cenup cihetinde (Saray) mahallesinde kâin (Saray camii)nin şimal tarafındaki kapının üzerinde yarım metre irtifaında ve bir metre genişliğinde bir kitabe vaadır. Üç satırdan müteşekkil olan bu kitabenin tetkikinde camiin 786 tarihinde (جلال الدين ابى يزيد) zamanında (سيف الدين مقل) tarafından inşa ettirildiği anlaşılıyor. Mezkûr kitabenin metni bervechi âtidir:

- (1) أنا يعمر مساجد الله من امن بالله واليوم الآخر واقام الصلوة واتى الزكوة ولم يخش الا الله
 (2) عمر هذا المسجد في ايام دولة السلطان جلال الدين ابى يزيد بك اعلى لواء
 (3) سيف الدين مقل في اواسط ذى الحجة حجة سنة ست وسبعين وسبعماية

Bu kitabenin ikinci satırının nihayetinde yalnız başına (الف) harfi vardır. Üçüncü satırın silik aksamında (بیر المؤمنین.. الخ.) gibi kelimeler bulunması melhuzdur. Mezkûr camiin — ki pek haraptır — dahilinde ve mihrabı üzerinde mustatilüşşekil kabartma bir levha vardır ki pek nefistir. Sinop'ta mevcut kitabeler içersinde en girift yazı bu levhanındır. Tamamile okumak kabil olamamışsa da yazıların terkiibinde (جلال الدين ابى يزيد) ve (ان المساجد) tahirleri seçilebiliyor.

3) Alâüddin camiinin garp kapısındaki kitabe:

(Alâüddin camii'nin evvelce işaret ettiğimiz şimal kapısındaki kitabesinden mada garp kapısında da iki satırdan müteşekkil ve genişliği bir buçuk ve irtifaı yarım metreye yakın bir kitebe vardır. Tetkikinde 887 tarihinde (جلال الدين ابى يزيد بن عادل بك) e ait olduğu anlaşılıyor. Metni şöyledir:

(1) يارب تقبل منا انك انت السميع العليم اللهم احمدك على توفيقك اعمارة هذا المسجد المبارك
(2) وانا عبدك المدعو مجلال الدين ابى يزيد بن عادل بك اللهم اجعل عاقبته خيراً في سنة
سبع وثمانين سبعمائة

Bu kitabenin üzerinde Osmanlı hükümdarlarından Abdülmecit zamanına ait ve her bir beyti bir satır üzerinde yazılmış yedi satırlık ve yedi beyitlik bir kitabe vardır. Tarih ihavi sonundaki iki beyti bervechiâtidir:

اذان صيت اتمانن ايشيتكده قولى زبور ايكي مصرعده بر تاريخ زيبا ايلدى املا
بايلىدى معبد سلطان علاء الدينى سينوبده زهى بو منازمى سلطان عالم قيلدى نواحيا

Bu tarihiyenin irae ettiği 1266 senesinde camiin yeniden tamir edildiği anlaşılmaktadır.

9) Alâüddin camii kapısının iç tarafındaki kitabe:

(Alâüddin camii) nin iç kapısının iç tarafında yirmi santimetre irtifaında ve armudî bir vaziyette beş satırdan müteşekkil bir kitabe vardır. 833 tarihine ve Sultan Bayezit bin İsfendiyar Bey zamanına ait olan bu kitabenin metni bervechiâtidir:

(1) عمر
(2) هذا المنبر والمحراب
(3) والمسجد سلطان
(4) بايزيد بن اسفنديار بك
(5) سنة ثلث وثمانين

Bu kitabenin tetkikinden Alâüddin camiinin minber ve mihrabile birlikte Bayezit bin İsfendiyar zamanında da bir kerre daha tamir görüldüğü anlaşılmaktadır.

10) Şeker hascidi kitabesi:

Sinopt'a (Tersane) ve (Şekerhane) mahallesinde (Şekerhane mescidi)

namile maruf mescidin şark tarafındaki divarı üzerinde ters olarak konulmuş dört satırlık bir kitabe vardır. Bu kitabenin tetkikinden mescidin (970) tarihinde Hoca (Emin bin Abdullah) tarafından tamir ve tecdit edilmiş olduğu ve camiin inşası tarihinin bundan mukaddem bulunduğu ve (970) tarihinden sonra da tekrar bir defa daha tamir edilerek mezkûr kitabenin de ters konulduğu anlaşılmaktadır. Kitabenin metni berveçhiatidir:

- (1) جدد هذا المسجد
- (2) المبارك العبد الضعيف
- (3) خواجه امين ابن عبدالله
- (4) اخير الله عواقبه سنة سبعين و تسعمائة

Bu camiin bahçesinde pek eski bazı mezar taşlarında varsa da kitabeleri silik olduğundan camiin ilk tarihi inşası hakkında bu yoldan da bir emareye destires olunamamıştır.

11) Mehmet ağa camii kitabesi:

Sinop'ta kale yazması çazsısında (Mehmet ağa camii) namile maruf camiin şimal tarafındaki kapısında her satırı bir beyitten müteşekkil ve iki satırdan ibaret bir kitabe vardır ki berveçhiatidir:

- (1) بایندی بو جامع شریفی شها
بیکه آتیش آیکیده آندی شروع
- بندۀ ناتوان محمد انا سنه ۱۰۶۲
باعث مغفرة ابدہ مولی

(1062) tarihine ait olan bu cami yirmi sene mukaddem tamir ve tecdit edilmiştir.

12) Diğer camiler:

Mehmet ağa camiinden daha yeni olmak üzere Sinop'ta (1218) tarihinde inşa ve (1304) tarihinde tamir edilen Cezayirli Ali Paşa ve (1312) tarihinde tamiri icra edilen (Kefövi camii) gibi bir kaç cami daha varsa da bunların tarihi kıymetleri ve mimarî san'atları ehemmiyeti mahsusayı haiz olmadığından kapıları üzerindeki kitabeleri zikirden sarfınazar edilmiştir.